

Török források

1.

Nihádi: Tárih-i Nihádi⁸⁴

(Fordítás törökből)

Azután, amikor Kanizsa várához mentek, Győr vára egy kissé az ellenkező oldalon volt. „Most az volna a legjobb, ha az ellenséget biztosan meglátnánk.” Ezért a Zrínyioglu által a békének nem megfelelő módon, újonnan épített Újvárhoz mentek, hogy megostromolják. Hogy jól megnézzék, másnap megindultak, s egy Újvártól másfél órára lévő helyen letáboroztak. A felséges nagyvezír felfegyverzett könnyűlovas vitézekkel a futóárkok helyének megszemlélésére ment, ezért az említett helyen két napig táboroztak. Mivel az eredendő cél Győr vára volt, s Újvár dolga később került elő, az ostromfelszerelés nem lévén ott, Jentür Haszan pasa kanizsai beglerbégnak parancsot adtak, s Musztafa pasa ruméliai beglerbéget hírvivőnek nevezték ki, s elküldték, hogy az említett várból öt darab ágyút hozzon el. A fent említett elment. Az említett hónap 11. napján⁸⁵ a várral szemben, ágyúktól el nem érhető helyen, a hegyek között telepedtek le, mivel a vár mögött a Mura nevű folyó folyt. A másik oldalon pedig a Dráva vize örvénylett. A kettő összeömlött, és a vár alatt elfolyó említett folyó másik oldalán az átkozott Zrínyioglu – azon túl, hogy két helyen a víz partján tábort építtetett – árkokat ásott, helyről helyre a futóárokra őrházakat építtetett, s ágyúkat helyezett beléjük, ilyen módon felkészült. A nagyságos nagyvezír így szólt és határozott: „Ha a Mura folyón könnyen át lehetne kelni, akkor a vár bevétele is könnyű lenne.” A vár bevételére tehát nem mutatott szándékot. Az említett hónap 12. éjszakáján⁸⁶ a magasságos Porta janicsárjai és a nagyvezír puskás harcosai közül tíz zászló a vár bal oldalánál, a Mura és a Dráva összefolyásától a vár közeléig, a víz partján, a hitetlenekkel szemben a sáncokba vonult, és harchoz rendeződött. A nagyvezír pedig egy dombra – ahonnan az árkokat be lehetett látni – bástyát épített, s az uralkodói táborban lévő 120 zarbuzánt és sáhi kolomburnát ott helyezte el. Az elmondott módon, a hitetlenek a víz túlsó oldalán, az árokba telepedett győzelmes jelű katonák pedig az innenső oldalon harcra készen álltak. Az említett folyó túlsó partjára való átkelés vágyával tutajokat kezdtek készíteni, s a tutajok alá, hogy el ne süllyedjenek, levágott birkák bőréből készült tömlőket kötöztek. A muszlim katonák ezeken átkeltek és átmentek. A túlpartra jutáshoz az említett folyón ez a három tutaj volt. Amikor százan a nagyvezír delijeit közül, száz önkéntes és száz janicsár az említett [tutajokkal] a túlpartra igyekezett, s még többen is át akartak menni, a túlpart felé menvén az egyik tutajt elsodorta a víz, a másik pedig elsüllyedt. Mivel a tutajok helyzete ilyen volt, a túlpartra segítséget juttatni nehéznek bizonyult. Az alávaló hitetlenek azonnal megtámadták a túlparton lévő 300 hitharcost, s egymással küzdeni kezdtek. Mivel a hitetlenek egyre inkább felülkerekedtek, száz hitharcos vértanú lett, egy részük pedig a vízben lett vértanú. Tehát az említett folyó elfoglalása nem volt lehetséges. Azután a kanizsai pasa hét darab

⁸⁴ *Özkasap* 2004. 53–55.

⁸⁵ 1074. zilkáde 11. = 1664. június 6.

⁸⁶ 1074. zilkáde 12. = 1664. június 7.

bájljemez ágyút hozott, s az említett hónap 15. napján⁸⁷ az említett vár melletti hegyvidék közepette megtelepedve a jelen lévő 39 portai janicsár oda⁸⁸ vitézei futóárokba vonultak, s a többi győzelemokozó katona is az árkokba vonult, s az említett várat két oldalról löni kezdték. Az egyik szárnyon a boszniai helytartó, Iszmáil pasa, Szivasz és Karamán [*tartomány katonasága*] és a tímáros szpáhik három várromboló ágyúval, a másik szárnyon pedig Musztafa ruméliai beglerbég a tartományával egyetemben, négy darab mennydörgő ágyúval ostromolván és lödözvén rombolni kezdték [*a várat*]. Amikor az átkozott Zrínyioglu a várat megépítette, a mögötte folyó vízre egy hidat építtetett, mely a várhoz csatlakozott. Míg a híd el nem foglaltatott, a várba minden nap egészséges katonák és felszerelés érkezett, így nem gyengült meg, és erősen kitartott. Az említett hónap 16. napjának éjjelén⁸⁹ a gonosztevő hitetlenek azzal a szándékkal, hogy az árkokat megtámadják, a várból kijöttek, s támadásba lendültek. Fél órás harc kerekedett, de Isten kegyelméből a hitharcosok támadása miatt futni kezdtek, száznál is több fejet és tíz foglyul esett hitetlent a nagyvezír elé vittek, aki ezért nagy kegyet mutatott.

Szultán Musztafa hán születése

A 19. napon⁹⁰ a szultáni palotából [*hír jött*], hogy zilkáde hónap 8. napján,⁹¹ kedden a világot oltalmazó padisah magasságos gyermeke, a Szultán Musztafa hán nevű herceg megszületett. A táborban nagy vigasság kerekedett. Isztambult hét napra és hét éjszakára kivilágították. Azután az említett vár fala alá aknát ástak, s amikor minden szükségessel elkészültek, az említett aknára tüzet vetettek, s a bástya egy része a benne lévő hitetlenekkel a levegőbe repült. Minden harcos, aki azon az oldalon volt, elkiáltotta a *tekbirt*,⁹² s támadásra indult: a gonosztevő hitetlenek ágyúira és puskáira ügyet sem vetve, meztelen karddal, mint a pókok a várat megrohamozták. Isten kegyelméből a 21. napon⁹³ a bástyákra kitűzték a zászlókat. Elfoglalása és kézre kerítése könnyen ment. 4300 hitetlenből 1300-at megöltek, 200 pedig rabságba esett. A magasságos Allahnak hála ez az új hódítás a győzelemszerző seregnek könnyű volt. Az ostrom idején a Kibleli néven ismert Musztafa damaszkuszi pasa vértanú lett. Amikor a hódítás híre a szultáni palotában is ismertté vált, három éjjel tengeri kivilágítás volt. Miután ez az új vár elfoglaltatott, teljes egészében lerombolták, az építményből semmi sem maradt. Innen azután Kanizsa három órányi út. Ott vertek táborot, majd másnap Komárom váránál táboroztak le.

⁸⁷ 1074. zilkáde 15. = 1664. június 10.

⁸⁸ A janicsárok szervezeti egysége, tized.

⁸⁹ 1074. zilkáde 16. = 1664. június 11.

⁹⁰ Nem világos, hogy a szerző minek a 19. napjára gondolt. Talán zilkáde hónap 19-éről (június 14.) lehet szó, minthogy Evlia Cselebi is hasonló időpontot ad meg (zilkáde 18.).

⁹¹ 1664. június 3. Valóban keddre esett.

⁹² Tekbir: Az Allahu akbár ('Allah a legnagyobb') fohász rövidítése.

⁹³ Nem világos, hogy a szerző mihez képest számolja a napokat, mindenesetre valószínű, hogy itt nem a hónap napjairól, hanem az ostromról van szó. Mivel a tényleges ostrom szerint zilkáde 15-én indult, a 21. nap zilhidzse 6-a, amely a keresztény időszámítás szerint 1664. június 30.

2.

Erzurumlu Oszmán dede: A krónikák ékkövei⁹⁴
(Fordítás törökből)

Babócsa után Berzencénél, majd a pogányi⁹⁵ hídnál táboroztak le, mely Kanizsától két órára levő hely. Aznap, amikor az említett állomásra értek, a Kanizsát ostromló hitetlenek a hírneves szerdár érkezését megtudták, az árkokat elhagyták és elfutottak. Sőt, mivel egyesek pánikba estek, két ágyút, egy gránátraktárat (*kumbaraháne*) és számos hadiszert hátrahagyva a Kanizsától három óra távolságban lévő Újvárhoz mentek, még a Mura vizén is átkeltek és letáboroztak. Amikor letáborozásuk híre a nagyvezírhez eljutott, néhány katonával Kanizsa várába ment, Jentür Haszan pasa vállára két prémes kaftánt borított, egy ékköves handzsárt és még öt zacskó akcsét ajándékozott neki. A várban lévő jeles [*személyeknek*] díszruhákat adott és megjutalmazta őket, s megparancsolta, hogy a sebesültek között tíz zacskónyi akcsét osszanak szét. Mivel bizonyosra vehető volt, hogy az átkozottak bizonyos mértékig összegyülekeznek és erőfeszítéseket tesznek, s ha néhány napig [*a muszlimok*] nem mennek oda, akkor a [*kanizsai*] várnak károkat fognak okozni, ezért most a szokások szerint a hitetlenek táborára való támadás céljával [*a nagyvezír*] a pogányi hídon átkelt, és Újvár közelében letáborozott. Mivel a Mura folyóra kellett egy híd, a túlsó part elfoglalására a janicsárok csapatából 300 főt, s a nagyvezír szekbáncjai közül is 300 főt [*kijelöltek*] tutajosnak, néhány tutajt készítettek, de mivel mindannyian nem tudtak egyszerre átkelni, egyik éjjel 50–60 janicsárt átküldtek, akik a hitetlenek táborától távolabbra eső helyen partra szálltak, és besáncolták magukat. Mivel a hit ellenségeinek erről nem volt tudomása, s ennek megakadályozására semmit sem tettek. A víz két partjáról a bajtársak egymásnak kiáltozni kezdtek: „Mit álltok? Ti is gyorsan gyertek!” Kiáltozásukat az ellenség meghallotta, a szerencsétlenek ellen összegyülekeztek, tüzet gyújtottak, s az éjszaka hatodik órájában, napkelte tájt azt a 60 hitharcost a sáncból kiverték. Ám mivel Zrínyioglual egyetemben attól féltek, hogy számos ember kelt át, zavarodottan a küzdelem helyére jöttek, és sokan összegyülekeztek. Csoportjukat [*a muszlimok*] a túlsó oldalról ágyúval lötték, és sok átkozott meghalt. Ezt később elfogott nyelvek mondták el. A túlsó parton pedig Mohamed népének minden táborban lévő tagja szemtanúja volt annak, hogy a túlpartiakkal mi történik, de a víz nem adott lehetőséget az átkelésre, így a segítségre mód nem volt. Az említettek közül csak két személy tért vissza úszva, s menekült meg. A többi harcolva és tusakodva vértanú lett. Ezek után a hitetlenek a folyó túlsó partján végig sáncokat készítettek, s az átkelésre semmilyen módon nem volt lehetőség. Ezért – mivel a cél Újvár bevételé volt – zilkáde hónap 15. napján⁹⁶ sáncokba vonultak. Mivel az említett vár két oldalán víz volt, a falak pedig agyagból és tömésből készültek, nagyon tartós és erős vár volt. Az ostrom második napján hajnalban a hitetlenek az árkokra rontottak, de mivel a muszlim harcosok is készen álltak, szembeszálltak velük, és sok fejet szedtek. A harmadik napon is meg akarták támadni a sáncokat, de megszalasztották őket. Egy janicsár vitéz a vár kapuján beugrott és belül harcolt már, de [*ott*] a vértanúság fokozatát érte el. A [*keresztény*]

⁹⁴ Boyraz 2002. 24a–25b.⁹⁵ Talán Pogányszentpéter.⁹⁶ 1074. zilkáde 15. = 1664. június 10.

táborból reggel és este egészséges katonákat helyeztek a várba, így a harcosok nagyon kemények voltak. Mivel a sáncokat módfelett támadták, a szpáhik, a szilahdárok és a pasák az árkok mögött a védekezéshez [szükséges]nél nagyobb számban gyűltek össze. Zilkáde hónap 18. napján⁹⁷ [megérkezett] Szultán Musztafa herceg születésének jó híre, Muszáhib⁹⁸ Júszuf aga keze által pedig uralkodói parancs, prémes kaftán és ékköves handzsár érkezett. Az árkokban örömmünnepek kerekedtek. Az uralkodói parancs másolata ez: [...].⁹⁹ A fent említett agát a megfelelő tiszteletben részesítették. Éppen amikor távozási engedélyét írták, a nagyságos szerdár sátorának rúdját egy ágyúgolyó eltalálta és eltörte. [Az aga] az említett lövedéket magával vitte, s útnak indult az uralkodói kengyel¹⁰⁰ felé.

Amíg [a muszlimok] a várárkot elérték, a hitetlenek számos alkalommal a futóárkokra rontottak, 15 alkalommal robbantottak aknát, de a magasságos Allah kegyelméből nem voltak képesek kárt okozni az embereknek. A vár árkainak közepén volt egy nagy bástya is, melybe 2000 ellenség fért el, az alá aknát fűrtak. Amikor felrobbantották, a muszlim sereg támadásra indult, a felrobbantott részt elfoglalta, és ott megállt. De Isten a muszlim sereget megerősítette, s bár parancs és rendelet nem volt rá, s nem volt a várba vezető rés sem, a fegyverkészítők és az önkéntesek, mögöttük pedig a janicsár zászlóalj a vár fokára felhágta. Amikor a magasságos szerdárhoz megérkezett a hír, hogy a várat megrohamozták, azt mondta: „Rés nincs, a rohamra alkalmas hely nincs. Hogyan rohamoznak?“, s a [hírrrel] érkező embert hazugsággal vádolta, s különféle módokon szidalmazta. Ekkor folyamatosan érkezni kezdtek a foglyok és a fejek. Amikor a muszlim harcosok egymás vállára állva, kúszva-mászva felkapaszkodtak a bástyákra, a magyar és a horvát katonák a hídon átkeltek, a híd túlsó végét pedig elvágták. A hátra maradt német katonák a vár oldalán maradtak, öten-tizen kapaszkodtak egy-egy deszkára vagy csónakra, s a túloldalra jutás reményében a vízbe vetették magukat. A muszlim harcosok az átkozottakat puskával, nyíllal vagy dárdával támadták meg, s többségüket megölték. A várban 1100 fejet vágtak le, a vízben 1500-nál is többen veszték oda. A damaszkuszi helytartó, Kibleli vezír Musztafa pasa az ostrom során megsebesült, és négy nap múlva meghalt. A várba mindenki előtt a magasságos szerdár belső agái közül egy Erzurumlu Kul Abbász nevű vitéz jutott be. Amikor a szultáni palotába visszatértek, s boldogságos padisahunk meghallotta ezt, forgót tűzött a fejére, és szolgálatra Erzurum bal oldali agaságát ajándékozta neki. Mivel az említett vár megtartásánál jobb volt a lerombolása, a földdel tették egyenlővé. Megparancsolták, hogy a [várból] kivont ágyúkat és felszerelést az ostrom kedvéért Kanizsáról elhozott hét ágyúval egyetemben Kanizsára vigyék. Az ostrom során számos tatár katona Battyányioglu országának pusztítására küldetett, egy-kétszáz falut megütöttek, majd számos fogollyal megérkeztek.

⁹⁷ 1074. zilkáde 18. = 1664. június 13.

⁹⁸ Szultáni társalkodó.

⁹⁹ A szerző itt hosszan idézi a szultáni levelet. Mivel az eseményekkel nincs kapcsolatban, fordításától eltekintettünk.

¹⁰⁰ Azaz a szultáni szeráj.

3.

Evlia Cselebi: Utazások könyve¹⁰¹
(Fordítás törökből)

Kedzskivár, vagyis az erős és hatalmas Újvár ostromának leírása

A horvát-magyarok¹⁰² nyelvén Kedzskivár. Magyarul a *kalét* várnak mondják. Kedzskivár azt jelenti, hogy -- --,¹⁰³ de a rúmok¹⁰⁴ nyelvén Jenikalénak mondják, mivel az 1071. esztendőben¹⁰⁵ Zerín-oglu építette, s mivel ez hozzánk közeleső idő, azért Jenikalénak [*Újvár*] mondják. Amikor Szihráb Mehmed pasa volt a kanizsai váli, s Kanizsa felégettetett,¹⁰⁶ [*Zerín-oglu*] Kanizsa elfoglalásának szándékával a Mura folyón innen, a mi Kanizsánk földjén, Kanizsához három órányi közelségben, a békekötés ellenére építtette ezt a várat. Noha Szihráb Mehmed pasa többször megparancsolta neki, hogy: „Rombold le ezt a várat!”, de ő sosem rombolta le, hanem még hatalmasabb várrá tette erős erődítményekkel és szilárd falakkal, s húszezer válogatott katonát helyezett beléje, akik az iszlám tartományt rabolták és pusztították. Végül e vár segítségével az 1074.¹⁰⁷ évben Kanizsa várát megtámadták, ám a nagyvezír negyven nappal és negyven éjjellel később Kanizsa várát a hitetlenek kezéből kiszabadította, a hitetlenek elfutottak, s ebbe az Újvárba mentek. A nagyvezír a pokolra való hitetleneket üldözve e várhoz érkezett. Ostromlásának oka ez: e vár a békeszerződés ellenére épült fel, ezért ostromolták meg.

Újvár formájának és részleteinek alakja

A Mura folyó partján, egy erdős, ligetes fokon [*elhelyezkedő*], Kanizsához hasonlóan fából épült új vár. Igaz, ami igaz, az átkozott hitetlenek [*mintha*] Iszkender falát¹⁰⁸ építették volna meg. Tömésfalának szélessége ötven láb, és ötven rőf magasságú nagy, töltött palánkfal. A vár fáinak közül némelyik ott [*helyben*] termett fa lévén, a vár falából kinőtt leveles, gyökerező, hatalmas fa, amely hosszú ideig sem korhad el. A gyökerező tölgy- és makkfák közé földet tömtek, s a vár falát abból készítették. A szárazföld felől hét, Iszkender falához hasonló, nagyméretű bástyát készítettek, amelyek mindegyikében negyven-ötven bálje-

¹⁰¹ *Evliya* 2002. 319–322., 326–328.

¹⁰² Evlia gyakran használ efféle kifejezéseket (például szász-magyarok, székely-magyarok, tót-magyarok), s ez esetben a magyar alatt nem etnikumot, hanem az államalakulathoz való tartozást kell értenünk. Azaz a magyar szó hungarus értelemben áll.

¹⁰³ Evlia a szövegben néhány információ helyét üresen hagyta. Ezeket -- jellel jeleztük.

¹⁰⁴ Róm: Róma, átvitt értelemben a Keletrómai Birodalom, Bizánc. A jelentés további módosulásaként jelenti a hajdani birodalom lakóit – így a törököket is.

¹⁰⁵ 1660. szeptember 6. – 1661. augusztus 26.

¹⁰⁶ Kanizsa 1660 nyarán égett le.

¹⁰⁷ 1663. augusztus 5. – 1664. július 24.

¹⁰⁸ Iszkender a muszlim legendák Nagy Sándora. Góg és Magóg elrekesztésére emelt erődítménye az oszmán irodalmi nyelvben egy-egy vár erejének a kifejezésére szolgáló hasonlat.

mez-ágyú, s több kolumburna és sáhi ágyú van. Mivel a Mura folyó felőli oldal az övék, ezért a víz partján várfala nincs, hanem erre az oldalra ötven hajó [*felhasználásával*] nagy hidat készítettek, s a túlsó oldalról, az ő Légrádszik [*nevű*] várukból, Csáktornya várából és Mekomorja¹⁰⁹ tartományából minden nap több ezer hitetlen érkezik, s a hídon keresztül a várba mennek segítségképpen. Minden felől hozzák az ellátmányt is.

Minden bástya a sündisznó tuskéihez hasonló báljemez ágyúkkal díszes, fedett útjai (*kemíngáh*) elrendezve. Olyannyira egybefüggő vár ez, hogy sehol nem látszik rajta egy porszemnyi rés sem: új, vashoz hasonlatos vár ez. Árka színültig tele van a Dráva [*sic!*] folyó vizével, annyira, hogy egy gálya (*kadirga*) is elférne rajta.

Amikor Köprülüzáde Fázil Ahmed pasa ezen erős vár esetén állapotát meglátta, a tapasztalt, ostromokban jártas emberektől rögtön azt kérdezte: „E vár melyik oldaláról lehet könnyen ostromsáncba menni?” A várat messziről megtekintette és megvizsgálta, környékét és oldalait kedve és akarata szerint megnézte, a futóárkok helyét megszemlélte, azután a „tanácskozzál velük a dolgokról!”¹¹⁰ kétségbe vonhatatlan szava szerint az *odzsakok* minden népével és a tapasztalt öregekkel nyilvánosan tanácskozást tartott. Ám az elmúlt években Újvár ostromakor minden katona szemét a félelem borította el, ezért így szóltak: „Jenikalét ebben az évben ne ostromoljuk meg, hanem a hitetlenek tartományát raboljuk ki és pusztítsuk el!” A nagyvezír erre azt mondta: „Hanem akkor e várral mit tegyünk? Amikor a hitetlenek e várat a mi kanizsai várunk földjére építették, az volt a céljuk, hogy előbb vagy utóbb Kanizsa várát tőlünk e vár segítségével elvegyék. Erre mit válaszoltok? Miféle véleményt és tanácsot adtok?” Az öregek valamennyien így szóltak: „Felséges vezír! Seregünk tavaly óta már háromszor vitt segítséget több helyre a tél folyamán, s a hadjáratoktól legyengült. Ebben az áldott esztendőben, itt a Mura folyó partját, és a túloldalon, Horvátországnak és Magyarországnak Mekemorja,¹¹¹ Iszlovin,¹¹² -- és Duduska¹¹³ tartományait romboljuk és pusztítsuk, házait tegyük földdé, állatait rablólóhússá! A muszlim harcosok a zsákmánytól roskadozzanak, Németújvárig, Bécs váráig, Prága váráig menjünk, a városokat pusztítsuk el, a nemtelen hitetleneket büntessük meg! Allahban bizakodva induljunk el! Ha a hitetlenek országaiban a házak falát, a mezővárosokat (*kaszaba*), a falvakat, a településeket, a várakat, a földeket, a [...]t felégetjük és elpusztítjuk, akkor a rozsztat cselekvő s hírnevet nélkülöző hitetlenekre a teljes győzelem, az erő és a diadal sújtja, és az [*igaz*] hit ellenségeire, a hitetlen németekre és horvátokra a szerencsétlenség száll.” E véleménnyel a tanácskozásban a beszéd véget ért, s ebben a megoldásban megegyeztek. Ám a vezír, a döntés birtokosa így szólt: „Ej, agák! Jó tanácsot adtatok, ám amíg a hitetlenek népét és tartományát pusztítjátok, addig ez a vár [*olyan lesz*] itt, mint szög az oldalunkban. Míg a pokolra való hitetlenek e támaszpontja Kanizsával szemben áll, mi bármerre menjünk is, a hitetlenek e várból kijönnek, s a mi népünket és tartományunkat pusztítják és rabolják, és egészen bizonyos, hogy az utakat elállják. Városainkon és várainkon kívül lesz-e hely, amit nem égetnek fel, melyben nem okoznak kárt, nem rabolnak ki és pusztítanak el?” Amikor így beszélt, minden kanizsai hitharcos bosnyáku így szólt: „Kegyelmezz felséges [...] vezír! Vagy foglald el ezt a várat és tedd a földdel egyenlővé, vagy gyermekeinkkel

¹⁰⁹ Muraköz.

¹¹⁰ Korán 3:159.

¹¹¹ A Muraköz török neve.

¹¹² Szlavónia.

¹¹³ Karintia török neve, a szláv Koroskából való félreolvasás eredménye.

együtt mindnyájunkat öl meg!” Amikor így panaszkodtak, az Ászáf bátorságú Köprülüzáde így szólt: „Allah nevében! Ez [*legyen*] a hitharc célja! Ruhánk alját felgyűrve, ha Allah is úgy akarja, ezt a várat Mohamed Musztafa csodájának áldásával elfoglaljuk, a kanizsai hitharcosok útbaigazítása szerint a várat aknákkal leromboljuk, azután pedig az öregek áldott tanácsa szerint a Rába folyó környékét, Németújvár vidékét – egészen Tata, Pápa, Veszprém, Szentmárton¹¹⁴ és Győr váráig – elpusztítjuk és feldúljuk, leromboljuk és felégetjük, minden hitetlent panaszba döntünk, s így Budára megyünk! Lássuk, minő képet mutat a sors tükre!” Amikor [*ez utóbbi*] verssort szavalta, mindenfelé azt mondták: „Okos szó ez, szultánom!”¹¹⁵

Kazandsizáde Szülejmán aga és Hadzsizáde efendi elmondták a Fátihát.¹¹⁶ Az ima és a dicséret után az 1074. év -- hónapjának -- napján a magas Porta janicsáragájának, Szálih pasának, a ketkhüdá bégnek,¹¹⁷ a tüzereknek, a fegyverműveseknek, a tímár és ziámet-birtokosoknak parancsot adtak, hogy az ostromsáncba menjenek. Az egész igazhitű sereg fényes nappal az ostromsáncokba vonult. Ekkor azonban a vár belsejéből a hitetlenek, akiknek a szeme a szemérmetlen bor ivásától vörös vérben úszott, a muszlim seregére olyannyira hullatták az ágyú- és puskagolyókat s a bombákat, hogy minden ágyúgolyó egy-egy fát, minden fadarab egy emberfejet talált, s 300 harcos abban a pillanatban a vértanúság kupáját kiitta, s a teremtés mámorától részeg lett.¹¹⁸ A mi báljemez ágyúink pedig hét oldalról a vár haraggal telt mellkasát döngették, de egy mákszemnyi rést sem ütöttek, mindegyik golyónk a vár fái közé csapódott, s ott eltűnt.

Végül a felséges nagyvezír a kanizsai hitharcosok közül maga elé hívatott néhány száz Allah útján járó harcost, Kurundzsi-oglu, Junák Ali, Müfti-záde és Váizzáde nevű személyeket, s azt mondta: „Ez az Újvár a ti határvidékeken van, ezért ti helyzetének minden titkát ismeritek. Minden katonánknál jobban tudjátok és ismeritek, hogy honnan lehet a várat löni, a bástyát támadni, hogy hol lehet aknát és futóárkot ásni, hogy honnan és hová kell földet hordani. E vár [*ostromának*] minden dolgába kapcsolódjatok bele!” A kanizsai hitharcosok közül húsz személyre díszruhát adatott, s mindenek 100 aranyat ajándékozott.

Szálih pasa janicsáragának a kanizsaiakat átadta, ott vendégeskedtek. Azon a napon a hét vezírnek és az összes vezető embernek megparancsolta és megerősítette: „E kanizsaiak véleménye és terve ellen semmit se tegyetek!” Amikor kiadta ezt a parancsot, az összes vezír és helyettes azt mondta: „Halljuk és engedelmeskedünk!” Azzal feladatuk végrehajtása végett csapataikhoz mentek. Való igaz, hogy az említett Kursundzsizáde, Junák Ali, Pirbe Fazlí nevű személyek mindegyike hetven próbás, halálhozó méreghez hasonlatos, tüzes, vitéz, bátor, tapasztalt és a harcokban nevet szerzett, férfitől született férfi volt, válogatott, kiemelkedő vitézek. Az ő tervük szerint hét oldalról fogtak hozzá Újvár ostromához, s napról-napra hevesebb harc kezdődött.

Először is északról Kibleli [*Musztafa*] pasa és az anatóliai tartomány [*katonasága*] lőtte a várat. A janicsárok agája, Szálih pasa negyvenhat *oda* janicsárral a nagyvezír hadosztálya felől támadott. A jobb szárny felől Kara Musztafa pasa a ruméliai vilájjal támadott. Gürdzsi Mehmed pasa pedig az aleppói vilájjal támadott. Iszmáil pasa a budai vilájjal

¹¹⁴ Ma: Pannonhalma.

¹¹⁵ A szultán a törökben tiszteleti cím, amely azonban nem csupán az uralkodónak jár ki.

¹¹⁶ A Korán első szúrája, amelyet imaként is recitálnak.

¹¹⁷ A janicsáraga helyettese.

¹¹⁸ Azaz visszatért Allahhoz.

támadott. Röviden szólva, a várat hét oldalról, hetven ostromsáncból ezen elrendezés szerint lőtték, hogy a hitetleneknek sem éjjel, sem nappal nem volt egy szemhunyasnyi nyugalmuk sem. Ám a váron sehol nem tudtak rést ütni. A tizenegyedik napon, amikor ily módon a várárok széléig értek, Kibleli pasa vértanú lett, s az irgalmas [*Istenhez*] költözött. Holttestét -- eltemették. A damaszkuszi tartományt -- pasának ajándékozták. Azon a napon még háromszáz vitéz lett vértanú.

Amikor bombáink a vár belsejébe estek, az ellenség mindig hangya módjára pusztult, ám a vár déli oldala a Dráva folyó partján volt, s a folyón keresztül, a már említett hídon az elesettek helyére mindig egészséges sereg jött segítségképpen, s mindannyian a csata forgatagában küzdöttek, és folyamatosan jött az ellátmány is. De Allah – magasztaltassék! – kegyelméből a kanizsai Kursundzsiogli remek terve és véleménye szerint a vár árkanak a szélén lévő sorompókat, és a várfalban lévő hatalmas fákat az egyik oldalról sorba szedve az ágyúgolyókkal összetörték. Így a vár falában lévő földtöltés egyre láthatóbb lett. Korábban, ha a várba szemből csapódott ágyúgolyó, az semmilyen kárt nem tett.

Röviden, a vívó ágyúk csapásaival a várat itt-ott megrepesztették, az árkot elfoglalták, s már magához a várhoz is hozzáfértek. Ám a hitetlenek a muszlim harcosokra úgy szórták a kézigránátokat, mintha átkozott eső esne. Aznap a hitetlenek kitörték, mert a futóárkokat akarták elfoglalni, de Allah kegyelméből – magasztaltassék! – a hitetlenek közül 300 fejet és 307 foglyot szereztek.

Ezután minden erőt kifejtettek, hogy a várat megszerezzék, s az árkokban levő alagút (*kubur*) nevű aknautakon behatolva a muszlim harcosok és a segédnépek hangya gyanánt a vár alapjához értek. Némelyek fejszékkel a cölöpöket vagdalták el, mások kihúzták, amit [*mások*] elvágtak, számos harcos pedig a palánk vesszőit, mások a fák kergét szedték le, a fákra naftát és kátrányt kentek, majd meggyújtották. A várban lévő értelmetlen beszédű, mocskos és hitetlen horvátok szívvel-lélekkel hatalmas erőt fejtettek ki, egymás lelkét érzékenyen feltűzelték, s a vár minden egyes fájáért ezer vért ontottak, s ezer lelket áldoztak fel.

A vár még új volt s mivel minden része erősen meg volt építve, és szívük ereje is megvolt hozzá. A túlsó oldalról éjjel-nappal jött a segítség a hídon keresztül, azért úgy álltak, mintha nem is ostromolták volna őket. Ezért félelem és rettegés nélkül küzdöttek és harcoltak. A kapu bástyája fölé nagy ágyúkat és kartácsot lövő ágyúkat állítottak. A közeledők visszatartása végett a bástyákra különféle ördögi tárgyakat helyeztek. Belül pedig a bástyákra köröskörül három ember termetének megfelelő mélységű árkokat ástak, s azok belső oldalára gerendákra lándzsákat és vashorgokat sorakoztattak. Sokféle csalással és ördögösséggel akadályokat és tüzes kerekeket állítottak fel, és sok ezer különféle bűvész-készséget és tűz szórót készítettek, és [*tűz*]köpő aknákat csináltak.

Az Úr akaratából egyik napon a muszlim harcosok közül tíz vitéz legény össze- gyülekezett és azt mondták: „Ha Allah is úgy akarja, az alkalom és győzelem a mienk!” Amikor a vár elleni rohamra várakoztak, a vár kapuja fölött az átkozott ellenség elsütött egy báljemez-ágyút, s az említett tíz vitéz mindegyikét az ágyúgolyó eltalálta, mindegyiknek a bal lábát elvitte, egyiknek bokánál, másiknak lábszárnál. Hatan vértanúk lettek, öt pedig hitharcos és boldog lett.

Úgy rendeltetett, hogy ez a tíz ember – közös sorsuk lévén – ugyanakkor, egyetlen ágyúlövéstől sebesült meg a bal lábán. Különös és furcsa dolog ez. Bizonyos, hogy egy ágyúgolyó ezer vagy kétezer embert is képes megsebesíteni, mindannyiukon áthatol.

A csoda és az [*Isteni*] parancsolat azonban az, hogy e tíz ember mindegyikének a bal lábát sebesítette meg. „Allah azt tesz, amit akar.”¹¹⁹

Ezekén kívül még sok ezer ember sebesült meg, vagy lett vértanú. De senki sem ijedt meg, a harcot nem hagyták abba. Egyetlen tisztben sem ébredt együttérzés, az emberi testet nem kímélték. A muszlim harcosok mind olyanok voltak mint egy kő vagy fadarab, a földdel egyenlőek, mint a megtaposott homok. A sebesültek a szenvedés zugában éhesen, szomjasan és keserűen hunytak el.

[...]¹²⁰

E napokban érkezett meg a boldogságos palotából az uralkodó kincstárnoka, Júsuf aga azzal az örömhírrrel, hogy az 1074. év zilkáde havában¹²¹ III. Mehmed szultán fia, a tiszta gyermek, Musztafa herceg a világra jött.

A muszlim táborban ágyúval és puskával örömet lőttek, három napon keresztül ünnepeltek. De mit tegyünk? Én, szegény a vár alatt – mivel a vár be nem vététt és meg nem hódított – olyan nyugtalanul éltem, mintha börtönben lennék, s azon töprengtem, hogy vajon merre induljak. Az Úr akaratából a tatár kán fiának a nagyvezír egy díszruhát adott, s kiküldte, hogy 20 ezer tatár harcossal és 500 végvidéki puskással a pogányok országát pusztítsa és égesse. Én, szegény az említett harcosokkal Dodoska, Mekomorja és Iszlovin tartományokba mentem. [...]¹²²

Én, hiányosságokkal teli szegény, a nagyvezír mellett maradtam, s néhányszor elmeséltem neki, hogy ebben a hitharcban milyen vidékeket jártunk be, milyen tartományokat pusztítottunk el és égettünk fel, hány erős várat láttunk, mennyi rabot és zsákmányt szereztünk. Kalandjainkat és történetünket a nagyvezírnek részletesen előadtam. Újvár elfoglalása azonban nem ment könnyen.

Mivel részünkről korábban a vár alatt az iszlám sereget nem lelkesítették, Újvár ilyen sok ideig elfoglalatlan maradt. Azonban amikor a hitharcból [*azaz a horvátországi portyáról*] megérkeztünk, azt láttuk, hogy minden hitharcos sebein szánakoznak és sajnálkoznak, a kéz és láb nélkül maradtakat nyugdíjazzák, előléptetést, ziámet- vagy tímár-birtokot adományoznak nekik, ezért a muszlim katonák egymást lelkesítik a harcra.

Éppen azon a napon a nagyvezír belső müezzinjének, Ahmed Cselebinek, a kezét egy ágyúgolyó elvitte, ezért a nagyvezír ziámettel nyugdíjazta őt, s engem, szegényt bízott meg azzal, hogy Ahmed Cselebit Kanizsára vigyem. Három óra alatt mindjárt Kanizsára mentünk, s a kanizsai váli, Jentür Haszan pasa palotájában szálltunk meg, ahol a sebészek hozzá kezdtek Ahmed Cselebi kezének gyógyításához. Én, szegény három nap múlva ismét Újvár alá mentem. -- hónap -- napján -- vértanú lett, állását -- -nek adományozták.

Röviden szólva, a vár minden oldalán napról napra több lett a repedés. Ámde a sorban levert oszlopokon belül a tömés horászáni¹²³ [*módon?*] mésszel lett megerősítve, amely

¹¹⁹ Korán 14:27.

¹²⁰ A továbbiakban Evlia néhány történetet mesél el a vértanúságról.

¹²¹ 1664. május 27. – június 24.

¹²² A következőkben Evlia hosszú leírása olvasható egy horvátországi portyáról. A történetnek semmiféle valóságalapja nincsen, utazónk az 1532. évi hadjárat leírásából merítette történetének anyagát. Vö. *Sudár* 2012. 106–111.

¹²³ Horászán: tájegység Közép-Ázsiában.

a báljemez ágyúk sok ezer emberfej méretű golyóját éjjel és nappal úgy elnyelte, mintha csak méz volna,¹²⁴ s annyi kárt sem tettek benne, mint egy köröm karmolása.

Végül néhány megrepedt falból Ahmed pasa defterdár a tömésföldet kilopta, s így azokat ledöntötte. Az átkozott tévelygő hitetlenek azonban azonnal földdel töltötték meg azokat a helyeket. A várfalon belül különféle akadályokat és disznó-csapdákat állítottak fel. Két helyen a muszlim csapatokra aknákat robbantottak, de hála Istennek a katonákban nem tettek kárt, mert visszafelé robbantak. Ezek mögé azonnal hadsorokat állítottak fel, s a hitetlenek vidáman mindenütt félelem és rettegés nélkül járkáltak.

Végül a hadiszertárból minden harcosnak horgas végű lándzsákat osztottak ki, a kam-pókkal a hitetleneket a bástyákról és egyéb helyekről lehúzták az árokba, s ott a fejüket tüzesen villogó karddal levágták. Reggeltől estig különféle nagy küzdelmeket vívtak.

Határtalan dicséret és számolatlan magasztalás legyen a Birodalom Királyának [*Allahnak*], hogy az ellenségnek az aknák robbantásában ügyessége, a bombák lövésében készsége, az ostromsáncok elrontására és az éjszakai támadásokra ötlete és leleményessége nem volt. Azonban való igaz, hogy a vár őrzésében, a katonaság fegyelmezésében, harcra buzdításában és a test-test elleni küzdelemben az átkozott hitetlenek páratlanok.

Végezetül ilyen módon -- éjjel királyi küzdelem alakult ki, melyhez hasonló sem Azak¹²⁵ váránál, sem a kozákok tartományában, sem Hanjánál,¹²⁶ sem Váradnál, sem Újvár váránál nem volt. Azt a sokféle harcot és küzdelmet, amely e várnál folyt, leírni és elmondani nem lehet.

Végül is Allah segítségével – magasztaltassék! – az 1074. év -- havának -- napján, bár támadási parancs nem volt, a [*Mohamed*] népéből való jámbor és tehetséges orvos, Kazandzsizáde Szülejmán aga és a nagyvezír szuhta hadzsizádéja tanácskozni kezdett a muszlim harcosokkal és az egyistenhívők seregével. A Mohamedért való erőfeszítésre emlékeztették őket: „Úgy ülünk és pusztulunk e vár alatt, mint a haszon nélküli vénasszonyok!” Erre az összes hitharcos mindenhol „Allah, Allah”-ot kiáltott, s a mohamedi szót hangjától visszhangzottak a hegyek.

Az összes rejtőzködő szent, a próféták és szentek lelkei, a pólusok pólusa,¹²⁷ a birodalom támaszai, a nemesek, a közösségek vezetői, a felügyelők, a dervisek és az egész muszlim sereg segített, s a teljes sereg rohamra indult a vár ellen.

Úgy rendeltetett, hogy a vár falában számos olyan rés volt, ahol rohamozni lehetett, de a várfalon a néhányszor százezer sátánon kívül még mélyre ásott árkok is voltak. A résekben pedig a szem számára nem látható, az ész által fel nem fogható csapdák és ördögi dolgok voltak, ezért a vár fala fölött még a madarak sem repülhettek át. Ám az önkéntesek „Allah, Allah!” kiáltással hangyák és darazsak módjára estek a várnak, kampókkal húzódkodva, egyik a másikra kapaszkodva a várba bemásztak. A hitetleneknek egy szempillantásnyi időt sem hagytak, Allah kegyelméből – magasztaltassék! – a vár kapuira, falaira, bástyáira kitűzték a próféta zászlaját. Abban a pillanatban én, szegény – Istennek hála! – karddal a kezemben Mohamed ezánját énekeltem, amivel az összes hitharcosokat felbuzdítottam.

¹²⁴ Szójáték a *báljemez* („mézet nem evő”) ágyú nevével és a *bál* méz szóval.

¹²⁵ Azov.

¹²⁶ Hania Krétán.

¹²⁷ A pólus (*kutb*) a muszlim gondolkodásban az a személy, aki egy korszakban az igaz hitet a legtisztábban jeleníti meg. Itt az oszmán sereg felé megnyilvánuló égi segítséget jelképezi.

Ők is a mohamedai szózatot kiáltották, s a hitetleneket karddal vágva a vár belsejébe nyomultak. A hitetleneket üldözték, pusztították, s egészen a Mura folyó partjáig vágták őket.

Amikor a hitetlenek e jelentőségteljes helyzetet meglátták, megrettenve s elkésesedve, valamennyien a Mura folyón levő hídra tódultak, s azon igyekeztek, hogy a túlsó partra átjussanak. A muszlim hitharcosok véres kézzel és karral, meztelen karddal, felhevült kebellet – Mohamed böllelkésévé válván – a hitetlenek nyomában, a hitetleneket gyilkolva a hídra mentek. A Mura folyó túlsó oldalán lévő ellenség azt látta, hogy a megvert hitetlenek nyomában a török csapatok a hitetleneket üldözve a hídon át tengerként áradva közelednek. „Hé! segítség! Elvész a tartományunk!” – mondták, s a túlsó oldalon a hitetlenek baltákkal a hídfőnek estek, a hidat elvágták, mire a mi harcosaink egy szempillantás alatt visszatértek.

Allah hatalmából az elszagztatott hídon lévő hitetlenek ottrekedtek, a nagy folyó pedig a hidat vissza, a vár felé hozta. A hitetlenek a vízbe kezdtek ugrálni, némelyek azonban azt mondták: „Zandza türk!”,¹²⁸ a várba jöttek, kegyelmet kértek és foglyokká lettek. Nagyon különleges látvány volt ez, mely mintha az Utolsó Ítéletről mutatott volna példát a hitetleneknek. A hitetlenek annyi rosszat tettek saját seregüknek, hogyha az egész világ népe ellenségük lett volna, akkor sem lett volna képes ilyet tenni.

Az újvári hitetlenek szerencsétlen sorsának leírása

Amikor a hidat a hitetlenek a túlsó oldalon elvágták, minden hitetlen fegyvereivel együtt a vízbe merült, s a Mura folyó színe fekete sapkákat hordozott, mintha embertenger folyt volna ott. Az öldökléstől megmenekült rosszat cselekvő hitetlenek mindannyian a lélek vásárára jutottak, a vízbe vetették magukat, ahol némelyik elmerült, némelyik pedig úszva menekült. Az innenső oldalon a mi határszéli harcosaink, karddal a szájukban a Mura folyóba ugrottak, sok száz hitlent a vízben elértek, kit megöltek, sok ezret pedig a hajánál fogva a partra húztak és rabságba vetettek. Nehány hitetlen úszva a túlsó partra ért, ám a mi harcosaink az innenső oldalról hosszú csövű *dálján*¹²⁹ puskákkal, egy kanóccal több ezer lövést adtak le, s a vízben úszva menekülni iparkodó hitetlenekre annyi golyót lőttek ki, hogy a Mura folyó a golyók ütésétől úgy forrott, mintha üstben vizet forraltak volna, a golyó által talált hitetlenek pedig mind elmerültek. Holttestük sapkájukkal egyetemben elsodródott.

Röviden szólva a vízbe esett hitetlenek közül senki sem menekült meg, lelkük a pokolra jutott. Több ezer ellenséget a víz magával sodort lefelé, a szélgyorsaságú ellenségvadászó tatárok azonban a vízpart mentén lefelé vágattak, lovaikkal a vízbe ugrattak s mintegy hétezer hitlent a vízből hajuknál fogva kihúztak a partra, s rabságba vetették őket. Újvár összes ágyúját a Mura folyó felé fordították, s a folyó partján összetorlódott, álmélkodva ácsorgó hitetleneket a vár 170 báljemező ágyújával löni kezdték. A hitetlenek között utcákat nyitottak és rendet vágtak. Több ezrükből az ágyúlövések kellepácsét¹³⁰ csináltak, helyük mészárszék lett.

Isten tudja miért, a várban maradt vezetők a vár elfoglalásáért és a sokezer hitetlen vízbefulladásáért nem mondtak dicséretet, és nem adtak hálát: „Hej, a hitetlenek meg-

¹²⁸ Jelenleg értelmetlen magyar – vagy esetleg délszláv – szó.

¹²⁹ *Dálján*, a tálián (olasz) szóból való fordítás.

¹³⁰ Kellepácsé: kedvelt közel-keleti étel, amelyet a birkák fejéből és lábszárából készítenek.

fulladtak, hej, megölettek! Íme elfutottak, akik munka közben tátották a szájukat.” Így nevetgéltek és kurjongattak, az ellenségre öntelt kijelentéseket tettek, nem vettek róla tudomást, hogy e győzelem és hódítás a Magasságos Istentől való, s azt gondolták, hogy jó tanácsaik és terveik miatt történt ez. Végezetül – hála az Úrnak! – a vár elfoglaltatott, de a hitharcosok közül 3700 ember a vértanúság kelyhét kiitta, s lábát a kezdettől való gyülekezet multságába betette,¹³¹ s a magas örökkévalóságot és a végtelen életet elnyerte. Allah kegyelme legyen mindannyiukon!

Kétezernél is több vitézünk megsebesült, s céljukat el nem érve távoztak. Ezt látva több ezer vitéz elmenekült. Ám ötezernél több ellenség, akiket a vízből vagy más helyekről fogtak össze, láncra vert rab lett. Azoknak a számát, akiket a tatárok vagy a végvidékiek fogtak el a környéken a nép közül, csak a magasságos Isten tudja. Néhány rabtól azt hallottam, hogy: „-- napjától kezdve e várostrom során 17 000 keresztény halt meg. 9000 került fogságba, de hogy a vízben hányan haltak meg, azt nem tudjuk” – ilyen boldogságos választ adtak. „E várban hét kapitányunk esett el, az egyik Zerín-oglu rokona volt, egy Mizde nevezetű, vitézségéről közismert ember. A másik a herszek bán¹³² fia volt. Ő is meghalt. Ha az a vitéz katona nem halt volna meg, akkor ti e vár [*győzelmi*] jeleit nem láttátok volna!” – mondta még egy rabságba esett gróf.

Röviden szólva a vár elfoglaltatott. De mivel új építmény volt, piaca és bazárja vagy más közösségi épülete nem volt, csak egy hasznos kis temploma, teveistállóhoz hasonló, igen hosszú katonaházai voltak, és Kanizsa felé egy kapuja. A Mura folyó felé falnak semmi nyoma nincs. A vár túlsó oldalán – ólom által elérhetően – a hitetlenek országa, Légrád és Csáktornya vára és Mekemorja tartománya van. Az elfoglalt Újvár földdel töltött palánk, kerülete körben 3700 lépés, s hogy az átkozott vár még erősebb legyen, közepén egy vizes kút van. A kút fölötti deszkaszindelyes kupola tetején egy aranyból készült, figyelemfelkeltő csücskdísz van. Amikor korábban, a téli időben a hitetlenek felperzselték Babócsa, Berzence és Pécs várát, a mi szigetvári várunk mellett, attól egy ágyúlövésnyi távolságban Szülejmán szultán türbéjének erősségében a kupola díszé volt ez, ám azt Szülejmán szultán türbéjéről leszedték, s e kútra helyezték. A győzelem után a nagyvezír ezt a jelet a kútról leszedette, s újra Szigetvár mellé, Szülejmán szultán türbéjéhez küldette. A nemes türbe és az erősség kijavítására és megújítására a mohácsi, a pécsi és a szigetvári béget rendelte ki, akik el is mentek.

Azután Újvár ügyében összegyűltek, s a nagyvezír jelenlétében tanácskozást tartottak. A tapasztalt és a birodalomnak jót akaró férfiak így szóltak: „Szerencsés vezír! Ez a vár az ellenség szemefénye, az oszmánoknak sok kárt okoz és semmi haszna sem lesz. E vár miatt a muszlimok mennyi vagyona s a szultánnak mennyi bevétele ment el! S azon túl, hogy ennyi bajt okozott és ennyi idő telt el vele, mennyi muszlim harcos lett feleslegesen vértanúvá miatta? S a sok baj és idő mellett vallásos alapítványhoz nem tartozik, annak hasznát nem hoz, hogy mindenképpen kötelező legyen megvédelmezni. Ha megfelelő mennyiségű muszlim harcost helyeznénk el benne, honnan lenne azoknak fizetése és költsége? Arra lenne szükség, hogy egy Kanizsához hasonló iszkenderi erődtítmény őrségének felét elvedd és ide helyezd. Tegyük fel, hogy ide helyezzük őket, s e várat a végvidék kulcsává tesszük! De akkor az ellenség Kanizsát – őrség híján – könnyűszerrel beveszi, majd ezt is

¹³¹ Azaz: elhunyt.

¹³² Herszek bán: Evlia a keresztény előkelőket többnyire a herceg és a bán szóval jellemzi.

elfoglalja. Allah ennyi szolgáját e várba bebörtönöznéd, és elmennél. S ha a kanizsai pasa székhelyévé tennéd e várat, akkor is hibát követsz el. Mert ha a Mura folyó túlsó partján a hitetlenek építenek még egy várat, akkor ebben a várban nemhogy az emberek, de még a kacsák vagy a tyúkok sem moccanhatnak majd.” Minden tekintélyes nagyság így vélekedett, a nagyvezír pedig így szólt: „Akkor mit tegyünk?” Az odzsakok agái és minden kanizsai öreg azt mondta: „Éljen a padisah! Ha ekkora vagyont [*áldoztunk is fel*], és ekkora sereg jött is ide, most már százezerszeresen bosszút álltunk a hitetleneken. Ezzel is így legyen! Kemény bánatot szenvedtünk a hit kedvéért, de ez ne maradjon rajtunk. Szerencsés vezír, most rögtön fogjuk e vár hadifelszerelését, s a többi szükséges dologgal egyetemben küldjük el Kanizsára! A benne lévő templomokat és katonaházakat romboljuk le, a várat pedig számos helyen aknákkal robbantsuk fel! Azután az összes hitharcossal a nemes szándékod szerinti hadjáratra vonuljunk!” Ezt mondták, s az egymással megegyező tanácsban és véleményben megállapodtak. Az egész fegyverraktárat és a 170 darab ágyút Kanizsára küldték, Újvárat pedig – minden bástyát és falat – hét helyen hét nagy aknával a levegőbe repítették. Néhány pontját úgy hagyták, ahogy volt, de a kanizsaiak szívük fájdalma miatt a vár megmaradt épületeit is bombákkal lerombolták.

E szavak veleje az, hogy e várra költött pénz és fizetés felesleges volt, e hitharc mézet és viaszt nem termett, a mézelő méh kaptárába visszatért, Allah ennyi szolgája elhunyt, és bár a vár elfoglalásáról számos ékesszóló rúmi történetíró különféle kronogrammákat¹³³ alkotott, de cukrot ettek. -- --

Azután a nagyvezír minden muszlim katonával két nap alatt Kanizsa várához ment.

¹³³ Olyan szöveg – vers vagy csattanós mondás –, amelynek betűinek számértékét összeadva az esemény dátumát kapjuk meg.

4.

Behdzsetí: A Köprülü-család története¹³⁴
(Fordítás törökből)

A hit ellenségei megakadályozzák, hogy híd épüljön a Murán

A muszlim sereg dobjainak hírére a hit ellenségeinek nyomorult tábor a Kanizsa ostromával felhagyott, az említett vártól két óra távolságra lévő Újvár mellé menekült, s a Mura vizén átkelve, az említett folyó túlsó partján nyomorult sátraikat felve letáborozott. Amikor ezt a nagyvezír megtudta, a dolgot megtanácskozván elhatározta, hogy ellenük indul. Ám az említett folyón sehol nem volt átkelésre alkalmas hely, ezért a győzedelmes muszlim sereg átjutásához nagy szükség volt egy híd építésére. Ezért kineveztek háromszáz janicsárt és a nagyvezír *szezbánjai*¹³⁵ közül is háromszáz főt, hogy a túlsó oldalra átkeljenek. Először úgy 50–60 hitharcos kelt át a túlsó oldalra a janicsárok közül az elkészített tutajokkal, és nagy erővel nekiláttak a futóárkok ásásának. A többi kirendelt katona a tutajokkal csapatostul átkelőben volt, amikor az álnok ellenség e helyzetről tudomást szerzett, s éjjel öt órakor az 50–60, árokásással foglalatostkodó hitharcos ifjúra rárontott, hogy lebírja őket. Az átkozottak úgy támadtak rá azokra a szerencsétlenekre, mint a méhek, s mivel tudták, hogy a víz túlsó partjáról segítség nem jöhet, munkához láttak. Mivel [a muszlimoknak] a szabadulásra nem volt reményük, hajnalig vitézül küzdöttek, majd mindannyian vértanúk lettek. De közülük két szerencsétlen a vízen átúszva a tábor oldalára átkelt, a nagyvezír előtt részletesen elmondták, hogy mi történt, s közölték annak jó hírét, hogy ebben a küzdelemben elmondhatatlanul sok hitetlen halt meg. Ezek után az átkozottak, hogy az uralkodói táborban lévő győzedelmes sereg a folyón át ne kelhessen, az említett folyó túlsó partján futóárkokat ástak, s így a muszlim sereg számára lehetetlenné tették az átkelést. Minthogy ebben megakadályozták őket, [a muszlimok] elhatározták, hogy Újvárat nagy erőfeszítéssel, erőszakkal ostromolják meg, s zilkáde [hónap] 15. napján¹³⁶ elkezdtek a lövészárkokba vonulni. Második-harmadik nap a hajnali ima idején [az árkok] elpusztításának céljával a hitetlenek támadást indítottak, de a janicsár vitézek szembeszálltak velük, és a kardok rohama mellett az alávaló hitetlenekre oly kegyetlen és pusztító puskatűzet zúdítottak, hogy azok nem tudtak ellenállni, nagy kárral és szerencsétlenséggel visszafordultak, elesetten és tehetetlenül megfordulva elfutottak.

Muszáhib Júsuf aga küldetése a nagyvezírhez

Az uralkodói kengyeltől [azaz az udvarból] a nagyvezírnek a *muszáhib*¹³⁷ aga keze által egy nyestprém és egy ékköves handzsár [küldetett], valamint önagyságának, a szerencsés Musztafa kán herceg boldogságos törzsből való megszületésének jó hírét tudatós a hitharc

¹³⁴ *Gökçek* 2006. 164–167.; *Rasid* 1865. 71–75.

¹³⁵ Szezbán: a muszlim vezetők magánkatonasága.

¹³⁶ 1074. zilkáde 15. = 1664. június 10.

¹³⁷ Muszáhib: a szultán bizalmasa.

és a háború ügyében a hitharcosoktól a teljes erőfeszítés és törekvés elvárását hírül adó nemes, tiszteletet parancsoló levél érkezett. Az Ászáfhoz¹³⁸ [*hasonlatos*] szerencsés övű [*nagyvezír*] sátrában szokás szerint dívánt hívtak össze, és a fenséges és ékes szavú szent levelet minden jelen lévőknek tudtára adták és tudomására hozták. A fent említett aga az uralkodói táborban egy napig időzött és pihent, s miután az ostromlott Újvár futóárkaiban meggyőződött a muszlim hitharcosok erőfeszítéseiről, az Ászáfhoz hasonló [*vezírtől*] 20 zacskó akcsét kapott. Éppen amikor elismervényt és leiratot kapott arról, hogy jelenleg az Újvárat vívó muszlim seregnél van, a várból kilőtt ágyúgolyók a nagyvezír sátrának oszlopát eltalálták. Ezeket [*a golyókat*] azután a fent nevezett agával az uralkodónak elküldték.

Újvár elfoglalása és bevétele a futóárkokból, s az említett vár elpusztítása

Amikor világossá és nyilvánvalóvá vált, hogy a vívott Újvárban ostromlott pokolra való hitetleneknek nincs ereje ellenállni a muszlim sereg rohamainak, a Mura vizének túlsó partján lévő legyőzött táborból az említett folyó feletti hídon a várba új katonákat küldtek, s így megerősítették azt. Ezért a futóárkok nagy nehézségek árán csak 23 nap¹³⁹ alatt értek el a várak széléig. Ez alatt az idő alatt az átkozottak kétszer tettek kísérletet a futóárkok lerontására, és 15-ször tettek erőfeszítést, hogy a futóárkok felé aknákat ássanak. Mivel azonban a muszlim harcászok az ellenállás mezején kitartást és erőt [*tanúsítottak*], haszon nélkül és nagy kárral fordultak vissza. Miután a futóárkok elérték a várak szélét, a muszlim harcászok részéről a várak és a vár között lévő bástya alá ásott és elkészített aknákat meggyújtották. Abban a pillanatban, amikor felrobbant, s a nagyvezír önagysága megtudta, hogy a muszlim harcászok nem bírták tovább türtőztetni magukat és támadásra indultak, a katonák között a kikiáltók kihirdették a támadási parancsot, a muszlim katonák pedig a lelket elragadó harcmezőn magukat a nyilvánvaló hit kedvéért feláldozva oroszlánként rohamozták meg a várat. Az Úr segítő keze az [*Allahhal való*] egyesülés pillanatához [*érven*],¹⁴⁰ a várfal bástyájára felmásztak, ott megvetették a lábukat és győzelmet arattak. Amikor a hitetlenek meghallották a muszlim támadás zaját, menekülni kezdtek a Mura túlsó partján lévő legyőzött táboruk felé. A táborban lévő átkozottak pedig attól félván, hogy a muszlim harcászok követik őket [*ti. a menekülőket*], a hidat lerombolták, s a túlsó parton rekedt szerencsétlen sorsú hitetlenek a rájuk leső kardok pusztító hídján át a Pokol házának oldalára keltek át. Mivel [*a muszlimok*] megértették, hogy az említett várat a hit ellenségeinek álnokságától és ellenkezésétől semmilyen módon nem lehetett megvédeni, azt találták megfelelőnek, ha elpusztítják, ezért aknákkal alapjaitól kezdve lerombolták és elpusztították.

A szilisztrai kormányzót kinevezik, hogy hozza el az ágyúkat Eszékről

Amikor Eszékről elindultak, és Kanizsa várának megsegítésére való sietség érzése nyilvánvaló lett, az uralkodói táborban lévő várvívó ágyúkat Eszék várában hátrahagyták. Amikor

¹³⁸ Ászáf: A muszlim mitológiában a bibliai Bölcs Salamon – Szülejmán – vezírje. Az oszmán irodalmi nyelvben a bölcs vezérek állandó jelzője.

¹³⁹ Rasíd művében 20 nap szerepel.

¹⁴⁰ Azaz: a halál ideje eljött.

szükségessé vált, hogy Újvár ellen induljanak és ostromot kezdjenek, a Kanizsában található hét darab sáhi ágyút elhozták, a vár bevétele után pedig elhatározták, hogy azokat az ágyúkat Kanizsa várába szállítják, majd Janova¹⁴¹ várához viszik. Hogy az Eszéken maradt 20 darab nagy várívó ágyút sebesen az uralkodói táborba eljuttassák, Szilisztra kormányzójának, Vezír Hüszejn pasának és Maras kormányzójának, Vezír Musztafa pasának sürgősen elvégzendő parancsot adtak.

Az uralkodói tábor Komárom¹⁴² vára felé indul. A vár bevétele és elfoglalása

Ezek után a nagyvezír és a sereg minden vezetője arról tanácskozott, hogy az ellenség országában melyik irányba volna a legjobb továbbmenni. Úgy határoztak, hogy a Kanizsa várának közelében lévő Komárom várának elfoglalására és bevételére van idő és mód. Ebből kifolyólag a nemes zilhiddzse hónap 18. napján¹⁴³ Újvár elől elindultak, s másnap az említett Komárom vára előtt a sereg sátrait felverték.

¹⁴¹ Janova Jenő török neve, itt elírás Janik, azaz Győr helyett. (Rasidnál Janik szerepel.)

¹⁴² Kiskomárom.

¹⁴³ 1074. zilhiddzse 18. = 1664. július 12.

5.

Szilahdár Mehmed: Szilahdár tárihi¹⁴⁴
(Fordítás törökből)

Újvár ostroma

Amikor a nagyvezír visszatért sátrába, a sereg nagyjait összehívta, s a kérdést megtanácskozták.¹⁴⁵ Győr és Óvár várá[*nak ostromát*] ellenezték, s azt mondták: „Elsősorban az ellenség közelségét kell tekintetbe venni!” Megegyeztek, hogy az átkozott Zrínyiogli által a béke köteléke ellenében újonnan épített, s a keresztények között Zrínyivárnak nevezett, de Újvár néven elhíresült, korábban már említett vár ellen mennek, és Allah segítségével – magasztaltassék! – azt elfoglalják és beveszik, majd azután mindannyian a hitetlenek táborának lerontására mennek. Így látták helyesnek. Majd egy Fátihát¹⁴⁶ mondtak. Az említett hónap 10. napján, csütörtökön¹⁴⁷ az összes muszlim katonával a bogáni¹⁴⁸ hídon át Kanizsa alá vonultak, majd másnap, pénteken Újvártól másfél órányi járásra, egy megfelelő helyen a letáborozás megparancsoltatott. A nagyvezír a szilahdárok csapatának teher nélküli könnyűlovasaival elment, s a vár futóárok-helyeit megnézte. Miután megjött, még két napig ott táboroztak. Mivel kezdetben a magas cél Győr és Óvár vára volt, az ostrom kelteit, a hadiszertárat és a várvívó báljemez ágyúkat mind hátrahagyták az észéki hídnál. [Most] a várostromlás végett Janszur Haszan pasa kanizsai beglerbégnak parancsot adtak, s az elküldött magas parancs értelmében a várból hét darab ágyút kihozattak, elszállításukra pedig Kara Musztafa pasa ruméliai beglerbéget nevezték és küldték ki. Az említett hónap 12. napján, csütörtökön¹⁴⁹ [a muszlim sereg] onnan elindult, s Újvárral szemben, egy ágyúk által el [nem] érhető, erdős helyen letáboroztak. A céljuk az volt, hogy a szemközti oldalra, a [keresztény] táborhoz átkeljenek.

Am az említett vár mögött egy Mura nevű nagy folyó folyt, a másik oldalon pedig a Dráva vize örvénylett. A kettő összeömlött, és a vár alatt folyt el. A túlsó oldalon, a fent említett folyó partján az átkozott Zrínyioglu a legyőzöttek táborát két helyen alakította ki, s helyenként, a néhány átkelésre alkalmasabb harcost helyezett. Ily módon készült fel és helyezkedett el. A főszerdár¹⁵⁰ önagysága – Isten emelje fel és tegye nagygyá! – azonnal így szólt: „Ha a Mura folyón könnyen át lehetne kelni, akkor az említett vár bevétele is könnyű lenne.” A várra nem figyelt, nem is törődött vele, hanem a túlpartra való átkeléssel foglalkodott. Másnap, vasárnap éjjel parancsot adott, s a magas porta janicsárjai és a saját [katonái] közül tíz zászlónyi harcra kész puskást a vitézek (*levend*) közül kiválasztottak,

¹⁴⁴ *Silahdâr* 1928. 338–345.

¹⁴⁵ Utalás Kanizsa ostromára, amelyről az előző fejezetben esett szó.

¹⁴⁶ Fátíha: A Korán első szúrája, amelyet gyakran imaként is használnak.

¹⁴⁷ 1074. zilkáde 10. = 1664. június 5. Valóban csütörtökre esett.

¹⁴⁸ Bogáni híd: talán Pogányszentpéter.

¹⁴⁹ 1074. zilkáde 12. = 1664. június 7. Valójában szombatra esett. (Nyilvánvaló elírásról van szó, hiszen a következő napot vasárnapnak jelzi a szerző.)

¹⁵⁰ Szerdár: egy hadjárat vezetésével megbízott személy. Itt természetesen a nagyvezírről, Köprülüzáde Fázil Ahmed pasáról van szó.

akik a vár bal oldalánál, a Mura és a Dráva összefolyásától a vár közelében lévő helyig a víz partján a hitetlenekkel szemben a sáncokba vonultak. Egy dombra pedig – ahonnan az árkokat be lehetett látni – bástyákat épített, s az uralkodói táborban lévő 120 darab kolonburnát¹⁵¹ és sáhi zarbuzánt¹⁵² ezeken helyezte és rendezte el. *[Az ellenfelek]* egymással szemben, ágyúval és puskával harcolni kezdtek. Az volt azonban a vélemény, hogy az említett folyó túlsó partjára át kellene kelni. Ám egyetlen helyen sem volt átjáró. Türelem kellett tehát. A túlsó part elfoglalása végett a szolgálat kifizetése és előléptetések után 300 janicsárt és a szpáhi csapatába való besorolás ígéretével a nagyvezír szekbánjai közül 300 embert írtak össze tutajos önkéntesnek. S hogy őket átvigyék, tutajokat kezdtek építeni: azon nyomban el is készült három darab tutaj. S hogy ne süllyedjenek a vízbe, a tutajok alá levágott birkák bőréből készült és felfűjt tömlőket kötöztek. Azonban az említettek mindegyike egyszerre nem tudott átkelni. Az említett hónap 14. napján, hétfőn¹⁵³ éjjel a tutajokat vízre bocsátották. Először két tutajra 25 ember szállt fel, s az evezőt húzva az ellenség oldalára átkeltek. Amikor partot értek, egy órán keresztül futóárkot ástak. A hitetlenek futóárkai egy órányi távolságra voltak tőlük, ezért ők erről nem is tudtak. Azután a hátra maradt janicsárok és szekbánok is nekikezdték az átkelésnek, de a túlsó parton az egyik tutaj elsüllyedt, a másikat pedig elvitte a víz. Amikor a *[harmadik]* tutaj helyzete irányíthatatlanná és bizonytalanná vált, a túloldalról valaki így kiáltott: „Mit álltok? Gyertek a túlpartra!” A pokolra való átkozottak e hangokat meghallották, s rájöttek, hogy mi történik. A szerencsétlenekre rátámadtak, és tüzet nyitottak rájuk. A muszlimok csapata pedig a hitetlenek támadásával és rohamával szembeszállt, s egymással harcba kezdtek. A hitharcosok a világoceánnak csak egy cseppecskéje voltak, s segítség a túlpartról *[nem lévén]*, egymásnak vetették a hátukat. A hitetleneknek pedig hátulról segítség érkezett, s így egyre erősödtek. Mindenhol a harci kiáltások hangja *[hallatszott]*, a puskák és ágyúk dörgése betöltötte a világot. A vízen nem lehetett átkelni, segítség nem volt. Az az 50 vitéz harcos az éjszaka hatodik órájától napfelkeltéig harcolt. Csak két ember jutott át úszva a túlpartra, s menekült meg. A többiek küzdvén küzdve vértanúk lettek. Az uralkodói táborban lévők nézték őket, ámultak és fejüket csóválták. Mivel Zrínyioglú azt hitte, hogy a muszlim sereg egésze át tudott kelni a vízen, maga vezette a seregét az említett hitharcosok ellen. A túlsó oldalról csapatukra kilőtt ágyúgolyók sok átkozottat kegyetlenül megöltek. Másnap gonosz mocskuk sokasága a kavicsnál is többnek látszott. Ezután a hitetlenek a túlsó parton végig futóárkokat ástak, ezért az átkelés és az említett folyó elfoglalása túlságosan nehéz parancs lett volna, így *[a muszlimok]* ettől a gondolatától megszabadultak, s a vár elfoglalására törekedtek. Kanizsa beglerbégje, Janszur Haszán pasa, megbízatása szerint hét darab báljemez ágyút hozott az uralkodói táborba. Az említett hónap 15. napján, kedden¹⁵⁴ a táborhelyet megváltoztatták, s az Újvár előtti erdős dombokon táboroztak le. A muszlim katonák a szerdár parancsa szerint tenger sokan szél gyorsaságú lovaikra ültek, délben a hadszertárból a gyalogos csapatoknak az ásáshoz lapátot osztottak. A hitetlenek gyülekezetével szemben az egyik szárnyra a főszerdár négy darab báljemez ágyút, saját négy zászlónyi gyalogos szekbánját, Kara

¹⁵¹ Kolunburna: könnyű, tábori török ágyútípus. *Ágoston* 2005. 81.

¹⁵² A zarbuzán – más néven zarbzen vagy darbzen – a törökök legkedveltebb ágyútípusa. Ezen belül a legnagyobb űrméretűeket, amelyek körülbelül 2,5 kg-os golyókat lőttek ki, nevezték sáhi (uralkodói) zarbuzánnak. *Ágoston* 2005. 83.

¹⁵³ 1074. zilkáde 14. = 1664. június 9. Valóban hétfőre esett.

¹⁵⁴ 1074. zilkáde 15. = 1664. június 10. Valóban keddre esett.

Musztafa pasa ruméliai beglerbég saját fegyvereseit és megfelelő tartományi katonaságát, az anatóliai záimok és tímárbirtokosok seregét, valamint a janicsáragával és a kul kethüdával¹⁵⁵ 20 oda janicsárt állított. A másik szárnyon pedig három darab báljemez ágyúval Vezír Bosnyák Iszmáil pasa boszniai beglerbég kiváló saját és tartományi katonaságával, a szívaszi tartomány záimjai és tímárbirtokosai, valamint a zagardzsibasi és a szamszúndzsibasi 20 oda janicsárral vonult a futóárkokba. Így két oldalról ostromoltak. Az ágyúkból és a puskákból egyszerre tüzet nyitottak, s a várat erősen löni kezdték, kapuját és falát lerontották, s a földdel tették egyenlővé. És az első támadás során körülbelül mindössze tíz igazhitű harcos sebesült meg. A szerdár parancsára a szilahdár szpáhik testülete, mint a Szimurg vagy Anka¹⁵⁶ madár szárnya és tolla csapataival a sorokat összekötötte – zászlóik és lándzsáik csúcsa villámként csillogott –, s a futóárkokban szolgáló győzelmes jelű hitharcosokkal, a ruméliai gázikkal együtt a roham tengere elleni védekezés céljából az arcvonalelejére álltak. Az említett vár erős és szilárd volt, két oldalán a Mura vize [*folyt*], egyik oldalán a szárazföld, árka mély és széles, fala sövény, mely közé földet töltöttek. Belseje telis-tele hitetlenekkel, s azon kívül, hogy volt egy 2000 harcos számára megfelelő méretű nagy bástyája, a mögötte folyó Mura folyón volt egy várhoz vezető híd is. Mivel az említett hidat nem sikerült kézre keríteni, az átkozottak túlsó parti táborából könnyű volt minden nap pihent katonákat, felszerelést, hadiszert és más szükséges dolgot átküldeni, ezért kemény harcot vívtak. A következő éjjel, szerdán¹⁵⁷ fél hétkor a várból egy csapat pokolra való hitetlen kiment, a muszlimok árkait megtámadták: az volt lázadó szándékuk és értelmetlen vágyuk, hogy kárt okozzanak. A muszlim katonák azonban készen álltak, lóra ugrottak, és a gyalogosokkal együtt támadásba lendültek. Rárohantak és rátámadtak a hit ellenségeire, s alig telt el másfél órányi idő, az átkozottak visszafordították arcukat, megverve és rendezetlenül megfutottak, s amíg a vár kapujához nem értek, vágta őket. A ruméliai gázik hajnalban a nagyvezír színe elé több mint száz fejet és tíz foglyot vittek, [*ezért*] közzöttük kegyes jutalmat osztottak szét. Másnap, csütörtökön,¹⁵⁸ napkeltekor újra kijött néhány hitetlen, hogy az árkokat megtámadja. Támadásukkor azonban az ott lévő muszlim gázik sem voltak figyelmetlenek, s amikor szembeszálltak velük, [*a támadók*] visszafordultak, [*a következő*] lélegzetet már a várban vették. Sőt, egy vitéz janicsár a vár kapujáig tört előre, kardjával számos hitelent levágott, azután vértanúvá lett. Az említett hónap 19. napján, szombaton,¹⁵⁹ mely az ostrom 5. napja volt, szultáni levéllel megérkezett Muszáhib Júsuf aga, azzal az örömhírrrel, hogy a boldogságos palotában őnagyságának, a gázi padisahnak egy fejedelmi gyöngyhöz hasonlatos szerencsés gyermeke született, a Szultán Musztafa nevű herceg. Fogadására kivonultak, az ászáfi¹⁶⁰ sátorban szállt meg. [*A katonák*] ágyúkkal és puskákkal nagy lövöldözést csaptak, vigasság és ünnepség kerekedett. A sereg előkelőit a sátorba hívták, a levelet jelenlétükben nyitották fel és olvasták el. [...]¹⁶¹

A fent említett agának egy 10.000 kurus értékű prémet és egy felszerszámozott lovat ajándékoztak, s illő tiszteletben részesítették. Amikor a visszaindulásra készülődött,

¹⁵⁵ Kul kethüda: a janicsárag helyettese

¹⁵⁶ Szimurg és anka: a perzsa mitológia csodálatos madara, amelynek árnyéka vagy tolla szerencsét hoz.

¹⁵⁷ Azaz június 11-én.

¹⁵⁸ Június 12-én.

¹⁵⁹ 1074. zilkáde 19. = 1664. június 14. (Valóban szombat.)

¹⁶⁰ Ászáfhöz méltó, azaz nagyvezíri.

¹⁶¹ Szilahdár Mehmed idézi a levelet – ettől mi most eltekintünk.

és éppen a telhísz¹⁶² írták, a nagyvezír sátrának oszlopát az ostromlott várból kilőtt ágyúgolyók egyike eltalálta és összetörte. Hogy az említett lövedéket a padisahnak is megmutathassák, *[a követ]* magához vette, és az uralkodói kengyelhez elindult. Az uralkodói táborban a muszlim sereg az ellátmány miatt egy kissé szükségét szenvedett, de kevésbé a környékről szekerekkel úti ellátmány érkezett, minden bőviben volt. Mahmúd pasa nikápolyi szandzsákbég, Ibrahim pasa avlonjai szandzsákbég, Buhurli begogli Mehmed pasa ohridi szandzsákbég, s velük a kincstári vagyon terhére összeírt albán puskás, gyalogos szegbánok megérkeztek, s az uralkodói táborba bevonultak. Eközben kiadták a parancsot, s egy mester útmutatásával újból – ahogy korábban – tutajokat építettek. Például hat kerékre emelték őket, három darabból egymáshoz kötötték (?), a kötözési helyekre pedig acélból megfelelő gyűrűket készítettek. A gályák orrához hasonló orrdísz¹⁶³ (?) és két ...-nek nevezett dolog, melynek a tetejére két darab sáhi zarbuzán ágyút helyeztek, és öt-hat darab, két-két zirá¹⁶⁴ hosszú falat szegeltek vas szegekkel. Amikor belülről megütötték, előre mozdult, s a túlsó oldalra csapódott. Azután a karikáik által megfelelően összekötötték, melléjük pedig két-két öl hosszú deszkából készült asztalhoz hasonló rámpát készítettek.¹⁶⁴ Ilyen módon egy áldott időpontban az említett folyóra helyezték: olyan volt, mint egy krokodil. És zilhiddze hónap 3. napján, pénteken¹⁶⁵ hajnalban az a Záhíd nevű hitharcos vitéz, a tutajt készítő mester az említett vár előtt bizonyos távolságra lévő bástyára valamennyi naftaolajjal tüzet nyitott. Amikor azon a részen, az említett bástya ellen a győzelmes hitharcos vitézek közül néhány támadást indított, számos hitetlen a harc és a viaszorítás vágyával szembeszállt velük. De a muszlim harcosok kardjai a bástyák tüzeit a szemükbe csak füstként mutatták, számos átkozott a kardok áldozata lett, 45 fejet és három foglyot szereztek, s a nagyvezír sátrába vitték őket. S a hit többi megölt ellenségének, akik bástyáikban maradtak, fejüket vették. A hitetlenek háta mögött ezer tűzszerszám mutatta ki mesterségét, ezeknek ellenállni nem lehetett, ezért a muszlim harcosok árkaikba visszatértek, s újra nekigyürköztek a harcnak. A helyüket megváltoztatták, s amíg az árkokkal a várak széléhez értek, *[a hitetlenek]* jó néhány alkalommal a futóárkokat megtámadták, s 15-ször ástak aknát a futóárkok ellen, de Allah kegyelméből – magasztaltassék! – senki nem szenvedett kárt.

Újvár bevétele

Az említett bástya fala alá fedezék segítségével (?) egy aknát ástak, s miután lőport helyeztek bele, az ostrom 21. napján, az említett hónap 6-án, hétfőn,¹⁶⁶ napkelte előtt négy órával felrobbantották. A *[bástya]* egyik része mintha a levegőbe emelkedett volna, s jókora rés nyílt rajta. Mivel a nagyvezír a futóárkokban készenlétben állt, parancsa szerint az árkokban szolgáló janicsárok készen álló önkéntesei, és más győzelmes csillagzatú muszlim harcosok együttesen, egyszerre elkiáltották a mohamedí szózatot, s a rosszat cselekvő hitelenek ágyúival és puskaival nem törődve, mezítelen karddal támadásra indultak. Amikor

¹⁶² A szultánnak betérjesztett nagyvezíri irat.

¹⁶³ Török hosszsmérték, körülbelül 76 cm.

¹⁶⁴ A különös ostromszerkezet leírása nem világos, a történetből pedig az sem derül ki, hogy valójában mire használták.

¹⁶⁵ 1074. zilhiddze 3. = 1664. június 27. Valóban péntekre esett.

¹⁶⁶ 1074. zilhiddze 6. = 1664. június 30. Valóban hétfőre esett.

a bástyához értek, a hit ellenségeinek futóárkait¹⁶⁷ megtámadták, és a felrobbantott helyet elfoglalták. Mivel Isten megerősítette az iszlám seregét, a nagyvezír parancsa nélkül, arra gondolva, hogy „a parancs megnyilvánulása az alkalom”, onnan a várra támadtak. De mivel a vár megrohanására alkalmas rés nem volt, egymás vállára álltak, s mint a pókok, a várra felkúsztak. A várfokról a fegyverművesek és az önkéntesek, akiket pedig a janicsárok zászlói követtek, befelé támadtak és betörték. Allah segítségével és jóindulatával alig telt el egy óra, s az átkozott Zrínyiogli megvetendő, védekező népéből, szám szerint 4300 hitetlenből az ellenségeskedés helyén 2600-nak szerencsétlen fejét levágták, és körülbelül 80 foglyot ejtettek. Ily módon a megvetett csapatot elpusztították, s az említett vár elfoglalása és bevétele lehetségessé vált. Az uralkodó részéről megszerezve azt, néhány falára lófarkas zászlókat tűztek, s az ezánt elénekelték. Amikor az igaz hit harcosai kúszva-mászva feljutottak a bástyákra, a magyar és a horvát katonák a várhoz kapcsolódó hídon átkeltek, s a híd túlsó felét elmetszették, így a német katonák a vár oldalán maradtak, tisztátalan lelkük ruhaujjának megmentése végett ötösével-tizesével másztak fel egy-egy deszkára vagy csónakra, s átkelni igyekeztek. A muszlim harcosok az átkozottakat nyíllal, dárdával és ólommal kerítették kézre, s többségüket megölték. Néhányan közülük a tömörülésből kiváltak. A hídon lévő kétezernél is több átkozott mindegyike az említett folyóba fulladt, egy részük pedig a víz partjára sodródott. Őket a túlsó parton, táborukkal szemközt, az ellenség által kilőtt ágyúkkal és puskákkal nem törődve, [társaik] szeme láttára a [muszlimok] kardélre hányták. Amikor a hírneves szerdár korábban a roham során éppen a bástyát figyelte és szemlélte, néhány gázi [érkezett hozzá] kezükben [levágott] fejekkel, s azt mondták: „Örömhír! A várat megtámadtuk és bevettük!” [A nagyvezír azonban] nem hitt nekik, és azt mondta: „Nincs támadásra alkalmas rés. Hogyan támadnának? Ez lehetetlen!” S ahogy így állt, rabokkal és fejekkel egymás után érkeztek az igaz hit harcosai, s a futóárkokat az ellenség fejeivel töltötték meg. A nagyvezír azon a helyen hálát adott és köszönetet mondott a Teremtő Istennek: Örömeiben és jókedvében azt parancsolta, hogy akinél fej vagy rab van, az a [nagyvezíri] sátorba menjen, s a muszlim sereget szépen helyezték el a várban, azután pedig kapják meg a jutalmukat. Ezen események idején a hit több istenben hívő ellenségei a víz túlsó partján lévő megvert táborukban így gondolkodtak: „Lehetséges, hogy most a muszlim sereg valahol átkel a Mura folyón, s ránk rohan. Készüljünk fel!” Vad félelmükben mindannyian lovaikra pattantak, s dőbbenetükben bolond tyúk módjára oda s vissza szaladgálni kezdtek. A víz partján lévő futóárkaikból ágyúkkal és puskákkal lőttek, s néhány harcost vértanúvá tettek.

Most pedig Allah segítségével – magasztaltassék! – e nagy vereség világos módon bekövetkezett, s az ászáfi sátorban dívánt hívtak össze. A sereg előkelőinek díszruhákat, a rabokat és fejeket hozó [katonáknak] ajándékot, jutalmat és előléptetést adtak. A foglyok fejét lecsapták. A harcosok sebeire drága gyógyszereket helyeztek, a harc képteleneket pedig nyugdíjazták. A sebesültek és a vértanúk számát éppen 500-nak találták. Egy kincstári írnok részletes zsoldlistájából az derült ki, hogy 10 000 kurus bahsist osztottak szét.

A sereg vezetői – miután megvitatták [a kérdést] – egyetértettek abban, hogy az említett vár a magas állam számára semmilyen módon nem hasznos, s megvédelmezése nehéz

¹⁶⁷ Itt minden bizonnyal a keresztény sereg várfal előtti védműveiről (fausse brie) van szó. Létezésüket Esterházy Pál is megemlíti.

parancs lenne. Ezért a méltóságos szerdár parancsára, a benne lévő egy darab 11 okkás¹⁶⁸ kolunburnát, a hat darab sáhi zarbuzán ágyút és a három darab bombavetőt a hozzájuk tartozó hadszerekkel együtt kivontatták, s a korábban Kanizsa várából elhozott hét darab báljemez ágyúval egyetemben Kanizsára küldték őket. Ez után [a vár] néhány pontját meggyújtották, más részeit pedig aknákkal felrobbantották, s a földdel egyenlővé tették. Az építményből semmi sem maradt. A jó hírt tudató győzelmi jelentést megírták, s az uralkodói kengyelhez elküldték.

Az ostrom során vezír Kibleli Musztafa pasa damaszkuszi beglerbég megsebesült, s négy nappal később meghalt. Posztja a vezíri ranggal egyetemben Bosznai Szálih janicsáragának adatott. A janicsáragaságot a kul kethüdának [*a janicsáraga helyettese*], Musztafa agának, a kul kethüdái állást pedig a zagardzsibasinak, Arnavud Uzun Ibrahim agának adták. A várba – még az engedély kiadása előtt – mindenki előtt a főszerdár egyik icsoglánja [*aprod*] jutott be, akit Erzurumlu Kul Abbásznak hívtak. Később, amikor Isztambulba értek, dicső tettét a padisahnak is előadták, s az uralkodói kengyelnél fejét tollforgóval ékesítették, s őt megerősítendő Erzurum bal oldali agaságát ajándékozták neki.

¹⁶⁸ Okka: török mértékegység: 1,281 kg. Az ágyúk esetében a kilőtt golyók súlyát számolták.